

рушення суб'єктивного цивільного права. Порушення суб'єктивного права у сфері договірних відносин проявляється у порушенні договірного зобов'язання. Для застосування цивільно-правової відповідальності необхідна наявність певних вимог, передбачених законом, які є її умовами (протиправність поведінки правопорушника, наявність негативних наслідків, причинний зв'язок між протиправною поведінкою правопорушника та негативними наслідками, вина). Зазначені умови, залежно від форми відповідальності, що застосовується до правопорушника, можуть мати обов'язковий чи факультативний характер. Закріплення в ЦК принципу свободи договору вплинуло на зміст такої умови цивільно-правової відповідальності, як протиправність поведінки особи, що порушила договірне зобов'язання. ЦК виходить з того, що негативні наслідки порушення договірного зобов'язання проявляються не тільки у завданих збитках, а й у заподіянні особі моральної шкоди. Нарешті, ЦК відмовився від традиційного підходу до розуміння вини в цивільному праві. Перспективним напрямком у розвитку теми цієї статті видається дослідження питань щодо форм вини в цивільному праві, обсягу цивільно-правової відповідальності та підстав її звільнення.

Надійшла до редколегії 25.05.04

В. Яроцький, доцент НЮА України

Категорія «об'єкт»: проблеми термінологічного використання у сфері дослідження правової природи цінних паперів

Категорія «об'єкт» була і є предметом постійної уваги у цивілістичних дослідженнях. В. Сенчищев відзначає можливість використання категорії «об'єкт» у чотирьох можливих термінологічних комбінаціях. Це, зокрема, «об'єкти цивільних прав», «об'єкти суб'єктивних прав», «об'єкти цивільних правовідносин» і «об'єкти правового регулювання»¹. Останніми можуть визнаватися не без-

¹ Див.: Сенчищев В. И. Объект гражданского правоотношения // Актуальные проблемы гражданского права / Под ред. М. И. Брагинского. — М., 1999. — С. 110.

посередньо ті чи інші матеріальні і нематеріальні блага, а відносини, що складаються з їх приводу між суб'єктами цивільного права. Крім того, з урахуванням оборотоздатності об'єктів цивільних прав (ст. 178 ЦК України) для позначення динамічних аспектів механізму цивільно-правового регулювання відносин, що складаються в сфері їх обігу, слід враховувати їх значення і як «об'єктів цивільного обороту». Цінні папери традиційно розглядаються в цивілістиці як різновид матеріальних об'єктів цивільних прав. Їх розгляд як об'єктів цивільних правовідносин є частиною загальної проблеми визначення меж категоріального використання і функціонального призначення у цивільному праві категорії «об'єкт». Правознавці, що досліджували її, також відзначали багатоаспектність термінологічного використання категорії «об'єкт» стосовно цінних паперів, але вивчена вона все ж поки що недостатньо. Важливість зазначеної теоретичної проблеми і відсутність у вітчизняній цивілістичній літературі ґрунтовного її аналізу обумовлюють необхідність розглянути її докладніше у межах цієї статті.

Як різновид матеріальних об'єктів цивільних прав цінні папери підлягають аналізу в усіх наведених вище аспектах. Зокрема, В. Труба зауважує, що «цінний папір здатний до цивільного обороту, оскільки він є об'єктом майнових цивільно-правових правочинів»¹. Цінні папери в зазначеному аспекті можуть розглядатися як об'єкти права власності, застави, ренти, спадкування, а також корпоративних та інших категорій суб'єктивних цивільних прав. Кожний із ракурсів термінологічного використання словосполучення «цінні папери» є позначенням визначеної їх правовою природою багатоаспектності їх функціонального призначення в механізмі цивільно-правового регулювання. Водночас найбільш часто вживаними є словосполучення «об'єкти цивільних прав» і «об'єкти цивільних правовідносин».

У цивілістиці цінні папери найчастіше досліджуються як об'єкти цивільних прав. Як об'єкти цивільних прав розглядають цінні папери Ф. Карагусов², В. Белов³. Об'єктами цивільних прав визна-

¹ Труба В. І. Правове регулювання цінних паперів: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 1999. — С. 6.

² Див.: Карагусов Ф. С. Ценные бумаги и деньги в системе объектов гражданских прав. — Алматы, 2002.

³ Див.: Белов В. А. Ценные бумаги в российском гражданском праве. — М., 1999. — С. 17.

ють цінні папери й А. Сергеев¹, В. Пантелеєнко², А. Євстифеев³, В. Щербина⁴ та ін. Визначаючи їх місце у системі матеріальних об'єктів цивільних прав, деякі правознавці пропонують розглядати їх як особливий різновид речей. Визнаючи за ними правове значення матеріальних об'єктів цивільних прав, одним з різновидів речей називає їх М. Антокольська⁵. А. Романович також визнає цінні папери «особливим різновидом речей як об'єктів цивільних прав»⁶, якими пропонує розглядати ті блага, на котрі спрямовані ці права⁷. Ці позиції видаються недостатньо обґрунтованими.

З урахуванням відзначених В. Сенцішевим можливих підходів до розгляду цінних паперів як «об'єктів цивільних прав» і «об'єктів суб'єктивних прав», слід зазначити два різні можливі аспекти використання цих термінологічних словосполучень. Різниця в термінологічному використанні наведених словосполучень є незначною і полягає в такому. При розгляді цінних паперів як об'єктів цивільних прав вони мають значення блага, з приводу якого можливе виникнення (а також здійснення, захист і припинення) відповідних категорій суб'єктивних цивільних прав. У цьому аспекті перше з аналізованих словосполучень вживається в широкому розумінні для позначення цінних паперів як одного з різновидів матеріальних благ, охоплюваних категорією «об'єкти цивільних прав», і має більш виражений абстрактний характер. Друге підлягає вужчому термінологічному застосуванню — для позначення належності цінних паперів як об'єктів суб'єктивних цивільних прав конкретному управомоченому суб'єкту. Термінологічне використання словосполучення «об'єкт суб'єктивного права» виключає абстрактний характер його термінологічного застосування і припускає вказівку на належність охоплюваної ним сукупності правових можли-

¹ Див.: Гражданское право: Учебник. — Изд. 5-е, перераб. и доп. / Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. — М., 2000. — С. 230–239.

² Див.: Гражданское право России. Часть первая: Учебник / Под ред. З. И. Цыбуленко. — М., 2000. — С. 149–157.

³ Див.: Гражданское право: Учебник для вузов. Часть первая / Под ред. Т. И. Илларионовой, Б. М. Гонгало, В. А. Плетнева. — М., 2001. — С. 158–165.

⁴ Див.: Цивільне право: Підручник. — К., 1997. — С. 121–137.

⁵ Див.: Гражданское право. Часть первая: Учебник / Под ред. А. Г. Калпина, А. И. Масляева. — 2-е изд., перераб. и доп. — М., 2001. — С. 134.

⁶ Гражданское право: Учебник. В 2 ч. Ч. 1 / Под общ. ред. проф. В. Ф. Чигира. — Минск, 2000. — С. 371.

⁷ Там само.

востей, що є мірою можливої поведінки управомоченої особи як суб'єкта цивільного права.

У структурі правовідносин, заснованих на оформленні, випуску (емісії) і обігу в цивільному обороті цінних паперів останні становлять їх об'єкт¹. Як об'єкт цивільних правовідносин цінні папери розглядають Є. Суханов² і А. Каравай³. Цей ракурс дослідження цінних паперів дозволяє відзначити їх здатність бути об'єктом різних за своїм характером правовідносин (як речових, так і зобов'язальних, як регулятивних, так і охоронних). Зокрема, І. Спасибо-Фатеева цілком слушно пропонує розглядати акції одночасно і як об'єкт акціонерних правовідносин⁴, і як об'єкт права власності. Як об'єкт права власності акціонерів пропонують розглядати акції Д. Задихайло⁵, Й. Богдан⁶, О. Сімсон⁷. У літературі відзначається тотожність категорій «об'єкти цивільних прав» і «об'єкти цивільних правовідносин»⁸. Тотожність категорій «об'єкт правовідношення» і «об'єкт цивільних прав» відзначала і Р. Халфіна⁹. Як видається, незважаючи на те, що розглядуваними категоріями охоплюються одні і ті ж об'єкти правової дійсності, повністю їх ототожнювати не слід, оскільки вони мають різну сферу термінологічного засто-

¹ Див.: Цивільне право України. Частина перша: Підручник / За ред. Ч. Н. Азімова, С. Н. Приступи, В. М. Ігнатенка. — Х., 2000. — С. 52–53.

² Див.: Гражданское право: Учебник: В 2 т. / Отв. ред. проф. Е. Суханов. — 2-е изд., перераб. и доп. — М., 1998. — Т. 1. — С. 297.

³ Див.: Гражданское право: Учебник: В 2 ч. / Под общ. ред. проф. В. Ф. Чигира. — Ч. 1. — С. 141.

⁴ Див.: Спасибо-Фатеева І. В. Цивільно-правові проблеми акціонерних правовідносин. — К., 2001. — С. 14, 16, 20.

⁵ Див.: Задихайло Д. В. Інвестиційні аспекти правового регулювання господарських товариств // Правові проблеми корпоративного управління та діяльності акціонерних товариств: Матеріали для навчальних семінарів суддів / Упор. проф. В. В. Комаров. — Х., 2002. — С. 59–61.

⁶ Див.: Богдан Й. Г. Предмет судового розгляду в корпоративних правовідносинах // Захист корпоративних прав інвесторів в світлі нового Цивільного кодексу України: Матеріали семінару, 16–18 квітня 2003 р. — Львів, 2003. — С. 24.

⁷ Див.: Сімсон О. Є. Правові особливості договорів інвестиційного характеру: Дис. ... канд. юрид. наук. — Х., 2001. — С. 13.

⁸ Див.: Цивільне право України: Підручник: У 2 кн. / О. В. Дзера (керівник авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. — К., 2002. — С. 136.

⁹ Див.: Халфіна Р. О. Общее учение о правоотношении. — М., 1974. — С. 212.

сування. Іноді в цьому ж термінологічному значенні використовують словосполучення «об'єкти цивільного права»¹.

Цінні папери є об'єктом цивільного обороту. Як і більшість інших об'єктів цивільних прав, цінні папери є оборотоздатними (ст. 179 ЦК України). Правочинами, що опосередковують участь цінних паперів у цивільному обороті, є договори купівлі-продажу, міни, дарування, схову, довірчого управління майном, доручення, комісії тощо. Характерними тільки для сфери обігу цінних паперів є правочини, предмет яких — облік векселів банками. Форвардні², ф'ючерсні³, опціонні та деякі інші правочини, предметом яких є передача прав на похідні цінні папери, відомі цивільному законодавству не тільки України, а й більшості інших країн світу⁴. Слід відмітити, що цінні папери як матеріальні об'єкти цивільних прав є різновидом майна і як об'єкт майнового обороту можуть також вважатися основною складовою частиною цивільного обороту.

У літературі цінні папери розглядалися також і як різновид об'єктів правового регулювання. Зокрема, як об'єкт правового регулювання досліджує цінні папери В. Труба⁵. Можливість розгляду цінних паперів (точніше, відносин, що виникають у сфері їх випуску і обігу в цивільному обороті) як об'єкта правового регулювання заснована на позиції, висловленій О. Іоффе з приводу можливих аспектів термінологічного використання категорії «об'єкт» у цивільному праві. Він пропонував уживати її не тільки в суб'єктивно-правовому, а й «в об'єктивно-правовому (як об'єкт цивільно-правових норм) сенсі»⁶. Як об'єкт цивільно-правових норм (тобто того, на що спрямований їх регулятивний вплив) слід розглядати відок-

¹ Див.: *Витушко В. А.* Курс гражданского права: Общая часть. Т. 1: Науч.-практ. пособ. — Минск, 2001. — С. 92.

² *Суханов Е. А.* О судебной защите форвардных контрактов // Законодательство. — 1998. — № 11. — С. 13.

³ Див.: *Гайнетдинов М. К.* К фьючерсному рынку // Хозяйство и право. — 1993. — № 7. — С. 17; *Його ж.* Фьючерсные сделки на фондовой бирже // Там само. — 1999. — № 6 (269). — С. 26—38.

⁴ В економічній літературі як такі, що забезпечують обіг цінних паперів, відмічають операції (з юридичної точки зору правочини) своп, кеп, фло, коллар та ін. (докладніше про це див: *Ибрагимова Л. Ф.* Рынки срочных сделок. — М., 1999. — С. 36—65).

⁵ Див.: *Труба В. И.* Правовое регулирование ценных бумаг в Украине: Дис. ... канд. юрид. наук. — Одесса, 1998. — С. 1—198.

⁶ *Иоффе О. С.* Правоотношение по советскому гражданскому праву. — Л., 1949. — С. 74.

ремлені групи відносин, що підлягають цивільно-правовому регулюванню. Відповідно до зазначеного О. Іоффе підходу видається доцільним розгляд відносин, що складаються в царині функціонування цінних паперів у цивільному обороті, як окремих груп, особливості яких повинні враховуватися при забезпеченні їх правового регулювання нормами актів цивільного законодавства.

Проблема дослідження категорії «об'єкт» як одного з елементів цивільного правовідношення є в цивілістиці однією з найбільш складних і дискусійних. Категорія «об'єкт» (в одному із значень) у теорії права розглядається як елемент правовідносин, що є предметом дослідження різних галузей права. Правознавці, що досліджували особливості структури правовідношення у загальній теорії права, одноставні в тому, що об'єкт є одним з основних елементів, що становлять його елементний склад¹. У ході дослідження окремих елементів механізму цивільно-правового регулювання відносин, що складаються в царині випуску і обігу цінних паперів, розглядувана категорія набуває особливої значущості. У цивілістиці відомо декілька різних підходів щодо об'єкта цивільних правовідносин. Більшість правознавців визнають неможливість існування «безоб'єктних» правовідносин². Водночас у літературі висловлена думка про те, що не всі правовідносини мають визначений об'єкт у вигляді конкретної речі³. Більш того, С. Кечекьян стверджував, що термін «об'єкт права» не підлягає застосуванню ні до об'єктивного права, ні до правовідносин, може йтися лише про об'єкт суб'єктивного права⁴. Така позиція видається не досить обґрунтованою. «Звичайно об'єкт права розглядається насамперед як один з елементів цивільного правовідношення і досліджується, головним чином, у цій своїй якості»⁵.

З огляду на викладене, термін «об'єкт правовідношення» підлягає широкому застосуванню не тільки при проведенні теоретичних досліджень, а й використанню і у законодавстві, і на практиці. Ка-

¹ Див.: Протасов В. Н. Правоотношение как система. — М., 1991. — С. 79—106, Дудин А. П. Объект правоотношения (вопросы теории). — Саратов, 1980. — С. 68.

² Общая теория государства и права / Под ред. В. С. Петрова, Л. С. Явича. — Л., 1974. — Т. II. — С. 343.

³ Гражданское право / Под ред. М. М. Агаркова, Д. М. Генкина. — М., 1944. — С. 71—72.

⁴ Кечекьян С. Ф. Правоотношения в социалистическом обществе. — М., 1958. — С. 137—150.

⁵ Иоффе О. С. Правоотношение по советскому гражданскому праву. — С. 74.

тегорія «об'єкт цивільних прав» традиційно використовується для позначення відповідних категорій матеріальних і нематеріальних благ, з приводу яких складаються цивільні правовідносини. У цьому ракурсі цінні папери становлять самостійну групу матеріальних об'єктів цивільних прав. У суб'єктивному сенсі категорія «об'єкт» підлягає використанню в тому правовому значенні, на яке вказував С. Кечекьян, — як об'єкт відповідного суб'єктивного права. Категорія «об'єкт» підлягає розгляду як один із структурних елементів цивільного правовідношення. З урахуванням найбільш поширеної серед цивілістів думки про неможливість існування «безоб'єктних» правовідносин категорія «об'єкт» підлягає розгляду як один з основних елементів цивільного правовідношення. Розглянемо основні концепції, що визначають особливості об'єкта цивільного правовідношення.

Заслуговує на аналіз концепція, висунута Ю. Толстим, який визначає об'єктом правовідношення фактичні суспільні відносини. Обґрунтовуючи свою позицію, Ю. Толстой відзначав можливість існування в структурі правовідношення спеціального об'єкта або предмета. «Визнання суспільного відношення в цілому загальним об'єктом правовідношення не виключає матеріальних і духовних благ як предметів або спеціальних об'єктів правовідносин»¹. Пізніше він пропонував розрізняти два об'єкти правовідношення — суспільні відносини і конкретне благо, із яким пов'язане їх виникнення². Не поділяючи цю концепцію в цілому як таку, що суперечить загальнофілософському розумінню категорії «об'єкт», заслуговують на увагу деякі висновки, до яких приходять Ю. Толстой. Зокрема, слід погодитися з його висновком щодо умовного юридико-технічного сенсу використання терміна «об'єкт правовідношення» стосовно такої категорії, як блага. Він відзначав, що «ми не надаємо значення тому, чи будуть іменуватися матеріальні і духовні блага предметами або спеціальними об'єктами правовідносин, стосовно благ термін «об'єкт правовідношення» може вживатися тільки в умовному юридико-технічному сенсі (адже право впливає не на блага, а на поведінку людей»³.

Концепція, відповідно до якої об'єктом цивільного правовідношення вважаються поведінка, діяльність або дії суб'єктів цивіль-

¹ Толстой Ю. К. К теории правоотношения. — Л., 1959. — С. 64.

² Див.: Толстой Ю. К. Еще раз о правоотношении // Правоведение. — 1969. — № 1. — С. 33.

³ Там само.

ного права, досить аргументовано відстоювалася О. Іоффе. Він стверджував, що «оскільки одна лише діяльність людини, людська поведінка, виражені в діях або утриманні від дій, здатні до реагування на правовий вплив, остільки існує тільки один і єдиний об'єкт правомочності і обов'язку, а відтак, і об'єкт правовідношення — людська поведінка, діяльність або дії людей»¹. Водночас у пізніших своїх дослідженнях він пропонував розмежовувати юридичний (поведінку зобов'язаних осіб), матеріальний (речі) і ідеологічний об'єкт правовідношення (воля його учасників)². Деякою мірою основні положення запропонованої ним концепції сприйняв і розвинув Г. Генкін, який пропонував розглядати як об'єкт правовідношення лише дії або утримання від них³. Ці ж погляди поділяли Я. Магазінер⁴ та ін.

Прихильники третьої концепції визначають об'єктом правовідношення речі. Зокрема, М. Агарков писав: «Щоб уникнути плутанини, краще було б раціоналізувати термінологію і вважати об'єктом права те, на що спрямована поведінка зобов'язаної особи, насамперед річ...»⁵ З урахуванням характерного для приватної сфери різноманіття правовідносин, що складаються з приводу не тільки речей, а й інших об'єктів, у даний час ця концепція не може визнаватися такою, що має універсальний характер.

Правовий режим цінного папера припускає повну юридичну і фактичну єдність правової долі документа і вираженого в ньому права. Це знаходить вияв у їх одночасному виникненні в межах єдиного об'єкта правовідносин, можливості тільки спільної передачі іншим суб'єктам цивільного права, необхідності пред'явлення для здійснення прав стосовно документарних цінних паперів і обов'язкового звернення до електронного облікового запису (для бездокументарних), особливому порядку їх погашення, а також відновлення прав на втрачені документи на пред'явника тощо.

Цивільний оборот останнім часом постійно поповнюється новими об'єктами, а для деяких, здавна використовуваних, встанов-

¹ *Іоффе О. С.* Правоотношение по советскому гражданскому праву. — С. 82.

² Див.: *Іоффе О. С.* Очерки по гражданскому праву. — С. 50.

³ Див.: *Гражданское право: Учебник / Под ред. Генкина Д. М.* — Т 1. — М., 1950. — С. 110.

⁴ Див.: *Магазінер Я. М.* Объект права. Очерки по гражданскому праву. — Л., 1957. — С. 65 — 78.

⁵ *Агарков М. М.* Обязательство по советскому гражданскому праву. — М., 1940. — С. 23.

люється особливий порядок правового регулювання відносин, що складаються з їх приводу (наприклад, законодавче визначення інформації як об'єкта відносин власності). З урахуванням цього слід визнати найбільш аргументованою і перевіреною часом теорію множинності об'єктів цивільних прав і правовідносин.

Оскільки категорія «об'єкт правовідношення» більшою мірою, ніж інші його елементи, пов'язана з філософією права, видається за необхідне навести і деякі філософсько-правові погляди на розглядувану проблему. Аналіз окремих запропонованих у філософії права підходів дозволяє акцентувати увагу на особливостях цінних паперів як об'єктів цивільних правовідносин.

Зокрема, у філософії права категорію «об'єкт правовідношення» запропоновано розглядати під дещо іншим кутом зору. Так, В. Протасов пропонує розрізняти об'єкт правової діяльності та інтересу в правовідносинах як самостійні його елементи¹. Зв'язок об'єкта права (і правовідношення) та інтересу відмічав і Г. Шершеневич. Він писав, що «об'єктом права називається все те, що може служити засобом здійснення інтересу. Такими засобами можуть бути речі та дії інших осіб»². Інтерес має значення не тільки при визначенні специфіки об'єкта правовідношення. Значущість інтересу при визначенні змісту цивільного правовідношення відзначав О. Іоффе. На його думку, «визначаючи зміст цивільного правовідношення через сукупність правомочностей і обов'язків його суб'єктів, ми повинні постійно мати на увазі і той інтерес, який охороняється і до задоволення якого приводить їх здійснення»³.

Значущість категорії «інтерес» для визначення категорії «об'єкт цивільного правовідношення» не слід абсолютизувати. Інтерес може бути спонукальним мотивом для вчинення юридично значущих дій, що полягають у придбанні відповідного суб'єктивного права, яке становить зміст цивільного правовідношення. Однак тимчасова або навіть повна втрата інтересу до об'єкта, зацікавленість у придбанні суб'єктивного права на який слугувала спонукальним мотивом встановлення відповідного правовідношення, не тягне за собою автоматичного його припинення. Втрата правово-

¹ Див.: Протасов В. Н. Категория «объект правоотношения»: системный и деятельностный подходы // Сов. государство и право. — 1988. — № 2. — С. 128—134.

² Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. — М., 1995. — С. 94.

³ Иоффе О. С. Правоотношение по советскому гражданскому праву. — С. 73.

го інтересу управомоченого суб'єкта до належного йому блага залежить від властивостей останнього і призводить до припинення суб'єктивного права на нього як на об'єкт правовідношення тільки залежно від його волі.

Наведене дозволяє зробити такі висновки. Виходячи із запропонованого В. Протасовим підходу, об'єктом правового інтересу управомочених суб'єктів у правовідносинах, які виникають з приводу цінних паперів, є перш за все характер, обсяг та інші характеристики майнового права, які визначають його корисність і цінність у цивільному обороті. Зацікавленість у придбанні права власності на документарний цінний папір (або відкриття рахунка в цінних паперах у Національній депозитарній системі України) обумовлюється правовим інтересом у набутті прав, які складають зміст цінного папера і має, таким чином, похідний характер. Втрата здійсненності майнового права, яке становить зміст цінного папера (наприклад, внаслідок неможливості здійснення прав, які ґрунтуються на володінні акцією при банкрутстві акціонерного товариства, або у разі погашення цінного папера), означає втрату правового інтересу до останнього з боку не тільки його наявного власника, але і всіх потенційних набувачів прав на них. Це обумовлюється тим, що нездійсненність майнового права, що становить його зміст, виключає можливість його розгляду як об'єкта цивільних прав. Зазначене свідчить про те, що встановлення і здійснення права власності на цінний папір (або прав на цінні папери у Національній депозитарній системі) можливе тільки за умови його органічного поєднання з наявним і здійсненим (враховуючи публічну достовірність цінних паперів) майновим правом, яке становить зміст цінного папера. З цього можна висувати, що «право на цінний папір» є похідним від «права з цінного паперу». Зазначені категорії суб'єктивних прав, що поєднані у цінному папері і визначають двоїстість правової природи розглядуваних об'єктів цивільних прав, випущених у документарній формі, слід співвіднести з урахуванням запропонованого В. Протасовим підходу. Враховуючи зацікавленість управомочених суб'єктів розглядуваних відносин у набутті та здійсненні «права з цінного паперу», саме можливість його здійснення слід визнати об'єктом правового інтересу і одним із елементів правовідношення у запропонованій В. Протасовим інтерпретації його особливостей. Відповідно об'єктом правової діяльності (як другого з зазначених В. Протасовим основних елементів правовідношення) слід розглядати правомірну поведінку

управомоченої і зобов'язаної в розглядуваних відносинах особи, враховуючи підхід, який відстоювали О. Іоффе, Г. Генкін і Я. Магазінер.

Основною особливістю названих документів у цьому значенні, як видається, є таке. У правовідносинах, підставою виникнення яких є цінний папір, він є одночасно одним із правових засобів, який визначає і забезпечує вказану правомірну поведінку суб'єктів досліджуваних правовідносин (тобто є об'єктом правової діяльності). Водночас вчинення відповідних дій емітентом цінного папера (враховуючи зобов'язальну правову природу більшості їх видів) є об'єктом правового інтересу управомоченої особи. Отже, цінний папір підлягає розгляду як двоєдиний об'єкт правовідношення (і цивільних прав). Це твердження ґрунтується на врахуванні такої його основної відмітної риси, як тісний правовий зв'язок між вираженим у документі майновим правом і самим документом (що є виразом сутності його природи як різновиду правових засобів). Перспективи подальших розвідок у царині дослідження цінних паперів як об'єктів цивільних прав можуть стосуватися визначення особливостей їх функціональної взаємодії і взаємозв'язку з іншими елементами правовідносин, що виникають у сфері їх випуску та обігу.

Надійшла до редколегії 10.01.04

С. Косінов, доцент НЮА України,
М. Мороз, доцент НЮА України

Секундарні права в орендних відносинах

Орендні відносини є однією з найбільш перспективних форм господарювання. Перехід на оренду створює передумову для зміни застиглих відносин власності, сприяє посиленню розуміння працівниками безпосередньої залежності власного добробуту від результатів спільної економічної діяльності.

Закон України від 10 квітня 1992 р. «Про оренду державного та комунального майна» покликаний забезпечити підвищення ефективності використання державного та комунального майна шляхом передачі його в оренду фізичним і юридичним особам. Він регулює:

а) організаційні відносини, пов'язані з передачею в оренду майна